

Esseitä verouudistusten vaikutuksista

Jarkko Harju

Väitöskirja sisältää johdantoluvun ja neljä erillistä empiiristä soveltavaa verotukseen liittyvää artikkelia. Johdantoluvussa esitellään ajatuksia siitä, minkälainen on hyvä ja tavoiteltava verojärjestelmä. Siinä esitellään myös, miksi on tärkeää pystyä erottelemaan eri vaikutuskanavat pyrittäessä arvioimaan verojärjestelmän tehokkuutta.¹ Lisäksi johdannossa käsitellään myös kausaalimenetelmien vallankumouksen taloustieteessä ja erityisesti politiikkamuutoksiin keskittyvän analyysin peruseriaatteet.²

¹ Slemrod (1992) erottelee artikkelissaan eri vaikutuskanavien merkityksiä ja vaikutuksia talouteen. Lisäksi Chetty (2009b) käsittelee ansiokkaasti verotuksen aiheuttamia kustannuksia ja niiden vaikutusta hyvinvointitappioiden määrään.

² Hyvä lähde, joka käsittelee yleisesti vallankumousta empiirisissä taloustieteen menetelmissä, on Angrist ja Pischke (2010). Tarkempi kuvaus näistä menetelmistä löytyy esimerkiksi lähteestä Imbens ja Wooldridge (2009). Lisäksi Chetty (2009a) käsittelee rakenteellisten ja redusoitujen mallien välistä siltaa taloustieteessä.

Väitöskirjan varsinaiset artikkelit keskittyvät neljään eri politiikkamuutokseen ja niiden vaikutuksiin yksilöiden ja yritysten käyttäytymisessä. Ensimmäisessä artikkelissa tutkitaan sitä, miten vuonna 2005 Suomessa toteutettu verouudistus vaikutti vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin eli miten yksilöiden säästämiskäyttäytyminen uudistuksen vaikutuksesta muuttui. Tutkimuksen päätavoitteena on selvittää, muuttuivatko säästämistä aktiivisuus ja keskimääräiset talletukset eläkevakuutuslaille eri ryhmässä, kun näiden säästöjen verokohtelu muuttui progressiivisesta ansiotuloverojarjestelmästä suhteelliseen pääomatuloverojarjestelmään. Verouudistus alensi pääasiassa suurituloisten kannusteita säästää näille eläkevakuutuslaille, ja vastaavasti nosti pienituloisten kannustimia säästää niihin.

Tulokset osoittavat, että uudistuksen jälkeen suurituloiset vähensivät säästöjään vapaaehtoiisiin eläkevakuutuslajiin. Lisäksi suurituloisten säästämistä aktiivisuus laski, kun taas

Tämä kirjoitus esittelee Turun kauppakorkeakoulussa 5.12.2013 tarkastetun väitöskirjan *Essays on taxation – Evidence from tax reforms* (Harju 2013). Väitöskirjan esitarkastajina toimivat professori Eva Mörk Uppsalan yliopistosta sekä professori Diderik Lund Oslon yliopistosta. Vastaväittäjänä toimi Tuomas Pekkarinen ja kustoksena Kaisa Kotakorpi. Jarkko Harju (jarkko.harju@vatt.fi) toimii tutkijana VATT:ssa.

pienituloisten säästämisaktiivisuus hiukan nousi. Tulosten perusteella muutokset koskivat yksinomaan miesten säästämiskäyttäytymistä.

Näiden tulosten perusteella on kuitenkin vaikea tehdä johtopäätöksiä siitä, miten paljon säästämisen verotuksen aiheuttamat käyttäytymismuutokset aiheuttavat hyvinvointitappioita, sillä aineistositystä tässä tutkimuksessa ei ollut mahdollista arvioida verotuksen vaikutuksia kokonaissäästämiseen. Aiemman kansainvälisen tutkimuksen perusteella voi kuitenkin arvioida, että kyseisen veromuutoksen vaikutukset kokonaissäästämiseen ovat melko pieniä. Tulosten perusteella on kuitenkin selvää, että verotus vaikuttaa selvästi säästämiskäyttäytymiseen.

Toinen essee tarkastelee listaamattomien osakeyhtiöomistajien tulolajin valintaa. Tämä artikkeli on kirjoitettu yhteistyössä Tuomas Matikan kanssa. Tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan Suomessa vuonna 2005 toteutetun yritys- ja osinkoverouudistuksen vaikutuksia omistajien tulolajin valintaan osinkojen ja palkkojen välillä. Yleisesti Suomessa tällainen tulolajin valinta on helppoa listaamattomien osakeyhtiöiden omistajille, sillä he voivat melko vapaasti valita kumpana tulolajina tulon yrityksestään itselleen nostavat.

Tämä verouudistus kasvatti selvästi omistajien kannustimia maksaa palkkaa osinkojen sijaan. Tulosten perusteella verouudistus myös vaikutti selvästi tulolajin valintaan. Tulosten mukaan myös verokannustimen muutoksen suuruudella ja siitä saatavalla rahallisella verosäästöllä on vaikutus verosuunnittelun laajuuteen.

Vaikka tutkimus keskittyy ainoastaan tulolajin valintaan, eikä siinä eritellä verotuksen vaikutuksia reaalitaloudellisiin suureisiin kuten kokonaistulojen tai investointien määrään, voi

tuloksista päätellä, että tämänkaltaisella käyttäytymisellä on selviä vaikutuksia hyvinvointiin. Tämä johtuu siitä, että tulolajin valinta aiheuttaa verosuunnittelukustannuksia, jotka siten vähentävät taloudellista tehokkuutta.

Kolmannessa esseessä tarkastellaan niin sanotun täydennysveron poistamisen vaikutuksia monikansallisten yhtiöiden toimintaan. Tämä tutkimus on tehty yhteistyössä Seppo Karin kanssa. Täydennysvero poistui käytöstä vuonna 2005 samalla, kun yhtiöveronhyvitysjärjestelmästä luovuttiin Suomessa. Täydennysveron tavoitteena oli varmistaa, että osinkoa ei voi jakaa voitoista, jotka eivät kuulu kotimaan yhtiöveron piiriin.

Tutkimustulosten mukaan monikansalliset yritykset kasvattivat osingonmaksuaan täydennysveron poistuminen jälkeen. Niiden kotiutettujen ulkomaisten voittojen määrä kasvoi myös sisäisten osinkojen muodossa. Lisäksi tulokset osoittavat, että suomalaisten monikansallisten yritysten ulkomaisten tytäryhtiöiden voitot kasvoivat täydennysveron poistamisen jälkeen, mikä viittaa konsernien sisäiseen verosuunnitteluun. Mitään muutoksia monikansallisten yritysten investointien määrässä ei kuitenkaan havaita veromuutoksen jälkeen.

Tulosten perusteella verotuksella havaitaan olevan selviä vaikutuksia osingonjakoon ja konsernien sisäiseen verosuunnitteluun ainakin lyhyellä aikavälillä. Yritysverotuksella voidaan siten arvioida olevan hyvinvointia pienentäviä vaikutuksia, mutta koska reaalitalouden muutoksia ei havaita, niiden voidaan arvioida olevan kuitenkin suhteellisen pieniä.

Neljännessä esseessä tarkastellaan ravintoiloissa nautittujen aterioiden arvonlisäverokannan alennuksen vaikutuksia kuluttajahintoihin, aterioiden kysyntään ja työllisyyteen. Ravintoloiden myymien aterioiden arvonlisävero alen-

nettiin 22 prosentista 13 prosenttiin heinäkuusta 2010 alkaen. Tämä artikkeli on laadittu yhteistyössä Tuomas Kososen kanssa.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että arvonlisäveron alennus laski ravintola-aterian kuluttajahintaa vain vähän, keskimäärin noin 2 prosenttia. Liikevaihdolla painotettu hintavaikutus on suurempi, mikä tarkoittaa, että suuremmat ravintolat alensivat hintojaan enemmän kuin pienemmät. Tällöin keskimääräiseksi hintavaikutukseksi saadaan noin 4 prosentin hintojen aleneminen.

Tulokset osoittavat lisäksi, että aterioiden kysyntä ei noussut eikä työllisyys lisääntynyt veronalennuksen seurauksena. Lisäksi tulosten perusteella ei havaita muutoksia poistuvien ravintoloiden määrässä tai uusien ravintoloiden syntymisessä ravintola-alalle.

Nämä tulokset osoittavat, että arvonlisäverokannan alennus ravintola-alalle oli tehoton, sillä se alensi hintoja vain vähän eikä lisännyt aterioiden kysyntää. Alennettujen arvonlisäkantojen päätavoitteena on myös ollut lisätä työllisyyttä työvaltaisilla palveluilla. Tutkimustulosten perusteella näin ei ainakaan lyhyellä aikavälillä käynyt, joten tämäkään tavoite ei täytynyt. □

Kirjallisuus

- Angrist, J. D., ja Pischke J. S. (2010), “The credibility revolution in empirical economics: How better research design is taking the con out of econometrics”, *Journal of Economic Perspectives*, 24(2): 3–30.
- Chetty, R. (2009a), “Sufficient statistics for welfare analysis: A bridge between structural and reduced-form methods”, *Annual Review of Economics*, 1: 415–488.
- Chetty, R. (2009b), “Is the taxable income elasticity sufficient to calculate the deadweight loss? The implications of evasion and avoidance”, *American Economic Journal: Economic Policy* 1(2): 31–52.
- Harju, J. (2013), *Essays on taxation – Evidence from tax reforms*, VATT Publications, 64.
- Imbens, G. W. ja Wooldridge, J. M. (2009), “Recent developments in the econometrics of program evaluation”, *Journal of Economic Literature*, 47(1): 5–86.
- Slemrod, J. (1992), “Do Taxes Matter? Lessons from the 1980’s”, *American Economic Review*, 82(2): 250–56.